

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כג, תשל"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

שתי הערות

א. כפי פרח על הגג והטיל ביצה -
 (לשוננו לעם - רי"ח, תמוז תשל"א, עמ' 240-241)

העירני פרופ' ש' אברמסון, שהביטוי מגדל הפורח באויר - משמש במקורו (סנהדרין קו ע"ב) בהוראתו המילולית, כלומר ארוך-עץ דמוי מגדל, שנראה מרחף באויר, ולא - כפי שכתבתי - דבר שאין בו ממש¹. ההוראה המושאלת, כמובא במילון אבן-שושן בערך מגדל, דבקה בו בביטוי זה בספרות החדשה. ועוד העירני פרופ' אברמסון, כי לענין כפי פרח באויר - מוטב להשוות את הביטוי גמל שפורח באויר (שבועות ג, ח)².

ב. כעכבר מוצל מפד חלב -
 (לשוננו לעם - רי"ט-ר"כ, אב-אלול תשל"א, עמ' כו-כז)
 המלקט הביא מתוך מסעות בנימין השלישי (דמות פניהם משונה, כעכבר מוצל מפד חלב) ומתוך בעמק הבכא (מראהו כעכבר מושחל מחלבא). מנדלי השתמש בביטוי דומה בסיפורו העברי הראשון "האבות והבנים" משנת תרכ"ח: "סורו ממני! גער לוי באנשים הסובבים אותו. שעה מעלי עצב נבוה, לח ומרעיד, כעכבר מגיח מפד

1. על ענין זה העמידנו גם ד"ר מ' ליכטנשטיין מסן-פראנציסקו.

2. וראה עתה גם "לשוננו לעם" קונטרס רי"ט-ר"כ, עמ' כה.

החלב! הרף גרגרן לגרגר בגרגרותיך! פנו מקום ותנו לי מהלכים ביניכם! (שם, עמ' 65). בנוסח המאוחר של "האבות והבנים" משנת תרע"ב השמיט מנדלי את הפיטוי הנזכר וכתב "סורו ממנו! – גער נחמן באנשים הסובבים אותו – למה נועדתם עלי ותגרגרו בגרגרותיכם? פנו מקום ותנו לי מהלכים ביניכם!" (מהד' היובל, פרך ג' עמ' 283).

הפיטוי מקורו, כנראה, בידיש: "ווי א מויז פון דער מאקערטע"³, ומעניין להשוות בסדר פרונולוגי את ניסיונותיו של מנדלי להלבישו לבוש עברי:

תרכ"ח: פעכבר מגיח מכד-החלב.

תרנ"ו⁴: פעכבר מוצל מפד חלב.

תרנ"ח⁵: פעכבר מושחל מחלבא⁶.

מנדלי מתרחק אפוא מן הדבקות המילולית במקור שביידיש, והוא מלביש את הפתגם העממי לבוש עברי (או ארמי) ספרותי. הוא הוא שקרה בפיטוי "כוי פורח על הג" וכו', שמנדלי שינהו ל"כוי פרח באויר וכו'" (ראה לעיל).

3. תודתי למר דרור לָשֵׁם, אשר העירני על כך.

4. "מסעות בנימין השלישי" נדפס לראשונה כתוספת ל"פרדס"

ספר שלישי; ראה שם עמ' 70.

5. "השלח" פרך ד', עמ' 120.

6. במקור שבגמרא (ברכות ח ע"א) אין "עכבר": "תשע מאות

ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם... קשה שבכולן אספרא, ניחא שבכולן נשיקה... נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא."